

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 267 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golischeva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri.....	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan.....	30
Iloxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida.....	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies.....	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges.....	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari.....	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan.....	86
Akmal Boymurodov	
Aktiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari.....	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
Условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров.....	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане.....	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadligini oshirish yo'llari.....	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Rahmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срождидинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Bank likvidligini boshqarishda valyuta kursi barqarorligini ta'minlash mexanizmlari.....	166
Sattorova Nasiba G'anjion qizi	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'anjion qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормухматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurta qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	

Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хаида Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	

BUDJETNI REJALASHTIRISH TIZIMIDA JISMONIY SHAXSLAR DAROMADLARI BO'YICHA PROGNOZLASHNI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI

Babaev Shavkat Bayramovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Soliq va soliqqa tortish” kafedrası

professor v.b., PhD., sh.babaev@tsue.uz

ORCID: 0000-0002-1630-4784

Annotatsiya: Ushbu maqolada byudjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha soliq tushumlarini prognozlash bo'yicha xorijiy tajriba muammolari va bu jarayonni yanada takomillashtirishga uslubiy yondashuv aks ettirilgan.

Kalit so'zlar: daromad solig'i, jismoniy shaxs, soliq siyosati, soliq ma'murchiligi, fiskal siyosat, mahalliy byudjet, byudjetni rejalashtirish, soliqlarni prognoz qilish, yalpi ichki mahsulot, soliq tushumlari, soliq to'lovchilar, soliq stavkasi, soliq bazasi, inflyatsiya, soliq imtiyozlari.

Abstract: This article reflects the problems of foreign experience in forecasting tax revenues from personal income tax in the budget planning system and a methodological approach to further improving this process.

Key words: income tax, individual, tax policy, tax administration, fiscal policy, local budget, budget planning, tax forecasting, gross domestic product, tax revenues, taxpayers, tax rate, tax base, inflation, tax incentives.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется проблемы зарубежного опыта прогнозирования налоговых поступлений по налогу на доходы физических лиц в системе бюджетного планирования и методологический подход к дальнейшему совершенствованию этого процесса.

Ключевые слова: подоходный налог, физическое лицо, налоговая политика, налоговое администрирование, Фискальная политика, местный бюджет, бюджетное планирование, налоговое прогнозирование, валовой внутренний продукт, налоговые поступления, налогоплательщики, налоговая ставка, налоговая база, инфляция, налоговые льготы.

KIRISH

Globalashuv va raqamlashtirish sharoitida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tizimini samarali boshqarish hamda uni prognozlash masalalari dunyo mamlakatlarida ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Rivojlangan davlatlar bu yo'nalishda zamonaviy texnologiyalar, raqamli ma'lumotlar va intellektual tahlil usullaridan foydalanmoqda. Ularning tajribasi O'zbekiston soliq ma'murchiligi tizimini takomillashtirishda muhim manba bo'lishi mumkin.

Davlatning moliyaviy siyosatida ijtimoiy xizmatlarning asosiy manbai bo'lgan davlat budjeti daromadlarini to'g'ri aniqlash va unga mos ravishda xarajat siyosatida mutanosiblikni ta'minlash barcha mamlakatlar uchun ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda.

2024-yil yakunlariga ko'ra, O'zbekiston Respublikasi YaIM hajmi joriy narxlarda 1 454 573,9 mlrd so'mni tashkil etdi va 2023-yil bilan taqqoslaganda 6,5 % ga o'sdi. YaIM deflyator indeksi 2023-yildagi narxlarga nisbatan 113,3 % ni tashkil etdi¹.

Jahon iqtisodiy o'sish sur'atlarining sekinlashuvi sharoitida O'zbekiston iqtisodiyoti barqaror o'sish sur'atlarini saqlab qolmoqda. 2025-yilga mo'ljallangan prognozga ko'ra, iqtisodiy o'sish sur'ati 6,0 foizni tashkil

¹ <https://www.uzdaily.uz/uzc/2024-yilda-o%CA%BBzbekiston-yalpi-ichki-mahsuloti-11496-milliard-dollarini-tashkil-qildi/>

etadi. 2026–2027-yillarda esa iqtisodiy o'sish sur'atlari mos ravishda 6,1 va 6,3 foizgacha oshishi kutilmoqda. Kelgusi yilda iqtisodiy faollikning oshishi hisobiga budjetga soliq va soliqdan tashqari tushumlarni ko'paytirish orqali Davlat budjeti daromadlari 308,5 trln so'm miqdorida prognoz qilinmoqda².

Jahon bozoridagi beqarorlik saqlanib qolayotgani, tashqi va ichki qarzdorlikning global miqyosda ortib borayotgani davlat budjetiga ham bevosita ta'sir o'tkazmoqda.

Hozirgi kunda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini prognozlash makroiqtisodiy ko'rsatkichlarga asoslangan indikativ usullar vositasida amalga oshirilmoqda. Bu yerda budjetga soliq tushumlarini taxminlashda asosiy omil sifatida soliq bazasiga ta'sir etuvchi makroprudensial ko'rsatkichlar olinadi. Uslubiyat iqtisodiy barqarorlik sharoitida samarali hisoblanadi. Shu munosabat bilan o'rta muddatli fiskal siyosat va reprezentativ soliq tizimini joriy etish sharoitida jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar bo'yicha prognozlashning kombinatsiyalashgan usullaridan foydalanish zarur bo'lmoqda.

Alohida soliq turlari bo'yicha soliq tushumlarini qisqa va o'rta muddatli prognozlashda dinamik qatorlar trendiga asoslangan imitatsion, deterministik hamda adaptiv modellashtirish usullaridan foydalanish ushbu sohadagi ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i prognozi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borgan Ye. Sheredko va M. Pinskiarning yondashuvi bu muammoni hududlarda inson kapitalining joylashuvi nuqtayi nazaridan baholashga qaratilgan. L. Koroleva va T. Ermoshina esa o'z tadqiqotlarida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i prognozida normativ ajratmalar asosida mahalliy budjetlarga soliq tushumlariga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilgan [1, 2].

V. Korostoleva jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'iga ta'sir qiluvchi omillarni turli metodlar orqali tahlil qilgan. M. V. Pilsina, A. G. Kazmin va I. V. Orobinskaya jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini prognoz qilish jarayonida qo'shimcha imkoniyatlarni baholashga e'tibor qaratgan. Ye. E. Smirnova esa mazkur soliq turini prognoz qilishda soliq ma'muriyatchiligi samaradorligini tadqiq etgan [3–5].

Shuningdek, rus olimlaridan D. Kolodin va S. Popkovlar daromad solig'i prognozini soliq to'lovchilarning yashash manziliga asoslangan holda amalga oshirish masalalariga e'tibor qaratgan. N. I. Cherxarova daromad solig'ini ehtimollik modeli asosida prognoz qilish orqali soliq tushumlarini baholashni taklif etgan. A. G. Kazmin, I. V. Orobinskaya, L. P. Koroleva va T. V. Ermoshina ham o'z ilmiy izlanishlarida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini prognozlash masalasiga keng e'tibor qaratgan.

E'tiborga molik jihat shundaki, jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar prognozi bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar ichida aynan daromad solig'i alohida ustuvorlikka ega. A. S. Kokin va A. V. Edronovlarning ilmiy ishlari daromad solig'ini prognozlashda korrelyatsion va regressiv tahlil uslublarining ahamiyatini ko'rsatib bergan. A. V. Edronov o'z tadqiqotlarida Rossiya hududiy subyektlarida o'rta muddatli budjetlarni shakllantirishda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i prognozining muhim rolini asoslab bergan.

Bundan tashqari, xorijlik olimlardan M. Rubin, J. Peters, N. Mantella, P. Span va M. Pirsonlarning ilmiy tadqiqotlarida ham jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar, xususan daromad solig'i prognoziga alohida o'rin ajratilgan [6–13].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Soliq siyosatiga oid ilmiy tadqiqotlarni tahliliy o'rganish jarayonida jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ini prognoz qilishda korrelyatsion-regression tahlil amalga oshirildi va prognoz ko'rsatkichlari ekonometrik modellar yordamida asoslandi. Xorijiy davlatlar tajribasida mazkur soliq turini prognoz qilish bo'yicha qo'llanilayotgan turli uslublar muvaffaqiyatli natijalar bergan bo'lib, ular asosida kompleks tahlillar o'tkazilib, ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi. Budjet daromadlarini rejalashtirishda jismoniy shaxslar to'laydigan soliqlar tarkibida soliq tushumlari prognozining aniqligini ta'minlash, nazariy-metodologik va uslubiy yondashuvlarni takomillashtirishni talab etadi. Bu esa mazkur mavzudagi ilmiy tadqiqotlardan yanada samarali foydalanish imkonini yaratadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jismoniy shaxslarning shaxsiy daromadlarini bevosita soliqqa tortish deyarli barcha mamlakatlarda mavjud bo'lib, hozirgi kunda uning davlat budjeti daromadlari tarkibidagi ulushini oshirish tendensiyasi kuzatilmoqda. Biroq jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining ahamiyatiga qaramay, bu sohaga oid ichki tartibga solish amaliyoti hanuz to'liq mukammallashtirilmagan. Bunga bir necha omillar sabab bo'lmoqda:

2 <https://senat.uz/oz/events/post-3025>

jismoniy shaxslarga soliq yukining nisbatan yuqoriligi, shaxsiy daromad solig'i bo'yicha beriladigan imtiyozlar mexanizmining ijtimoiy adolat tamoyillariga to'liq mos kelmasligi, soliq ma'muriyatchiligi tizimidagi yetarli darajada shakllanmaganlik, hamda stavkalarini optimallashtirishdagi tizimli muammolar.

Avvalo ta'kidlash joizki, har bir mamlakatda daromad solig'i o'zining tarixiy, siyosiy va iqtisodiy omillariga qarab o'ziga xos xususiyatlarga ega. Masalan, daromad solig'ining vatani hisoblangan Buyuk Britaniyada 1973-yilda amalga oshirilgan soliq islohoti natijasida jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortishning zamonaviy tizimi joriy etilgan. Bu mamlakatda soliqqa tortish rejimi jismoniy shaxsning rezidentlik maqomiga — ya'ni rezident, oddiy rezident yoki yashash joyi maqomiga bog'liq holda belgilanadi [14].

“Oddiy rezident” (ordinarily resident) — bu Buyuk Britaniyada uch yildan ortiq istiqomat qilgan shaxs yoki mamlakatga kelganidan keyin uch yildan ortiq qolish niyatini bildirgan shaxs hisoblanadi. Yashash joyi maqomi esa Britaniya huquqi konsepsiyasiga muvofiq belgilanadi: agar shaxs Buyuk Britaniyada tug'ilgan bo'lsa yoki britaniyalik ota-onadan tug'ilgan bo'lsa, u doimiy yashash maqomiga ega deb hisoblanadi [15].

AQShda daromad solig'i federativ, shtat va mahalliy soliqlar sifatida turli darajalarda mavjud bo'lib, hokimiyatning barcha tarmoqlari o'rtasida taqsimlanadi. Daromad solig'i jismoniy shaxslar, yakka tartibdagi tadbirkorlar va sheriklik asosida ishlaydigan yuridik bo'lmagan tuzilmalar tomonidan to'lanadi. Jismoniy shaxslar quyidagi maqomlarga ega bo'lishi mumkin: qo'shma deklaratsiya to'ldirgan er-xotinlar, alohida deklaratsiya to'ldirgan er-xotinlar, oila boshlig'i, yolg'iz soliq to'lovchilar, beva erkaklar yoki ayollar.

Ishbilarmonlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi va ishlab chiqarish faoliyatida band bo'lgan shaxslar uchun turli chegirmalar mavjud bo'lib, ular ish kiyimlari, transport, hamda boshqa xarajatlarni o'z ichiga oladi. Shuningdek, daromadlarning ayrim turlari butunlay yoki qisman soliqqa tortilmaydi: uzoq muddatli kapital aktivlarni sotishdan olingan daromadning 50 foizi, davlat yoki mahalliy hukumat obligatsiyalari bo'yicha foiz daromadlari, ijtimoiy sug'urta fondlaridan olingan ayrim to'lovlar.

Soliq to'lovchilar daromadlardan odatdagi standart chegirmalar o'rniga xarajatlarni moddalar bo'yicha hisobga olish huquqiga egadirlar. Bular qatoriga shaxsiy qarzlarni bo'yicha foizlar, ipoteka garovi asosidagi to'lovlar, tibbiy xarajatlarni, xayriya badallari, malaka oshirish, xizmat safari xarajatlari, davlat va mahalliy soliqlar, yangi yashash joyiga ko'chish xarajatlari kiradi [16].

Fransiyada esa daromad solig'i bo'yicha professional, oilaviy, ijtimoiy va mulkiy imtiyozlarning keng tizimi mavjud. Daromad solig'i stavkasi ilg'or (progresiv) tarzda belgilangan bo'lib, soliq summasiga bevosita ta'sir qiladi. Shu bilan birga, ma'lum daromaddan kam oladigan jismoniy shaxslar bu soliqni to'lashdan butunlay ozod etilgan. 2021-yil 1-yanvargacha Rossiyada har bir jismoniy shaxs ish haqi miqdoridan qat'i nazar, 13 % soliq to'lashga majbur edi. 2021-yil 1-yanvardan boshlab esa 5 million rubldan ortiq daromadlarga 15 % soliq stavkasi qo'llanila boshlandi.

2025-yildan boshlab Rossiyada daromad solig'i bo'yicha besh bosqichli progressiv shkala amal qiladi. U 13 foizdan 22 foizgacha o'zgarib turadi, biroq dividendlar, depozitlar bo'yicha foizlar yoki mulkni sotishdan olingan passiv daromadlarga nisbatan qo'llanilmaydi. Yiliga 2,4 million rublgacha daromad olgan shaxslar 13 % soliq to'laydi³ [17,18].

Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar bo'yicha tushumlarni prognoz qilish holatini tahlil etadigan bo'lsak, yuqorida tilga olingan davlatlar orasida Rossiya Federatsiyasi tajribasi ancha ilg'or hisoblanadi. Bu, avvalo, prognozlash metodlari va hisoblash usullari tegishli me'yoriy hujjatlar asosida aniqlab qo'yilgani bilan ajralib turadi. Ushbu jarayonning huquqiy asosi sifatida Rossiya Federatsiyasining kelgusi moliyaviy yil va rejalashtirish davri uchun jamlanma budjetiga tushumlarni prognozlash metodologiyasi [19] qabul qilingan.

Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar bo'yicha prognoz hajmini hisoblash to'g'ridan-to'g'ri hisoblash usuli asosida amalga oshiriladi. Bu usul soliq stavkalari, imtiyozlar, yig'im stavkalari va boshqa ko'rsatkichlarning prognoz qiymatlarini to'g'ridan-to'g'ri qo'llashga asoslanadi.

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'ining prognoz qilingan summasi, soliq va yig'imlar to'g'risidagi amaldagi qonunchilikda belgilangan imtiyozlar va preferensiyalarni inobatga olgan holda aniqlanadi. Ushbu hisob-kitobda soliqqa tortilmaydigan daromadlar va soliq imtiyozlari sababli soliq solinadigan baza kamayishini ham hisobga olish talab etiladi.

Jismoniy shaxslardan undiriladigan transport solig'i tushumlarini prognozlash soliq organlari tomonidan deklaratsiyalar yuborilishi va Soliq kodeksiga muvofiq belgilangan muddatlar asosida amalga oshiriladi.

Prognozlash metodologiyasi joriy moliyaviy yil, kelgusi moliyaviy yil va rejalashtirish davrida tushumlarni bashorat qilishda yagona yondashuvlarga asoslanadi. Ayniqsa, joriy yil uchun prognozlashda o'tgan oylar bo'yicha budjetga tushgan daromadlarning haqiqiy ko'rsatkichlari asos qilib olinadi.

Shuningdek, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha korrelyatsion-regression tahlil amalga oshirilib, ekonometrik model yordamida prognoz ko'rsatkichlari ishlab chiqilgan. Bunda soliq tushumlariga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida yalpi ichki mahsulot hajmi, soliq to'lovchilar soni, deklaratsiya topshirganlar soni,

3 https://www.nalog.gov.ru/rn77/news/activities_fts/15670548/

o'rtacha nominal ish haqi, o'rtacha soliq stavkasi va inflyatsiya darajasi tanlab olinadi. Ular asosida regression va korrelyatsion model qurilib, prognoz ko'rsatkichlari aniqlanadi.

Tadqiqotda 2017 – 2024 yillar ma'lumotlari asosida ko'p omilli regression va korrelyatsion ekonometrik model tuzilgan. Ushbu modellarni tuzishda hozirgi kunda ekonometrikada keng qo'llanilayotgan “Eviews 10” dasturidan foydalanamiz. Ko'p omilli regression va korrelyatsion ekonometrik modelini tuzishda natijaviy omil jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i (IT) va unga ta'sir qiluvchi omillar qilib, yalpi ichki mahsulot (GDP), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i to'lovchilar soni (NIT), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni (NFIT), o'rtacha nominal ish haqi (ANW), o'rtacha soliq stavkasi (ATR), va inflyatsiya darajasi (IR) belgilanib, tadqiqot gipotezalar aniqlandi:

H_1 – yalpi ichki mahsulot hajmini jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumini o'sishiga bog'liq va yuqori ta'sirga ega;

H_2 – jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i to'lovchilar soni jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumini o'sishiga bog'liq bog'liq va yuqori ta'sirga ega;

H_3 – jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumini o'sishiga bog'liq va yuqori ta'sir darajasiga ega;

H_4 – o'rtacha nominal ish haqi o'sishi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumini o'sishiga bog'liq va yuqori ta'sir darajasiga ega;

H_5 – o'rtacha soliq stavkasi o'zgarishi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumini o'sishiga o'sishiga bog'liq va yuqori ta'sir darajasiga ega;

H_6 – inflyatsiya darajasini o'zgarishi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumini o'sishiga o'sishiga bog'liq va yuqori ta'sir darajasiga ega;

Yuqoridagi gipotezadan kelib chiqqan holda, quyidagi matematik funksiyalarni shakllantirildi:

(1)

Bu yerda:

- omil jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushimi;
- yalpi ichki mahsulot;
- jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i to'lovchilar soni;
- jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni;
- o'rtacha nominal ish haqi;
- inflyatsiya darajasi;

Yuqoridagi (1) ko'p omilli regression va korrelyatsion ekonometrik modelini tuzishda “eng kichik kvadratlar usulidan” (Ordinary least squares) foydalangan holda amalda amalga oshiriladi.

Ko'p omilli regression va korrelyatsion ekonometrik modelini tuzishdan oldin tanlangan omillarining orasida qandaydir darajada korrelyatsiya mavjud bo'lib, bu esa multikolliniarlik muammosini kelitirib chiqaradi [20]. Natijada, erksiz o'zgaruvchiga asosiy ta'sir qiluvchi erkli o'zgaruvchining ta'siri yo'qolishiga olib keladi. Shundan kelib chiqqan holda, multikolliniarlik muammosini hal qilish maqsadida tanlagan o'zgaruvchilarning korrelyatsion matritsasini tuzdik, mazkur korrelyatsion matritsa quyidagi jadvalda o'z ifodasini topgan (1-jadvalda).

1-jadval. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i ta'sir etuvchi o'zgaruvchilar o'rtasidagi korrelyatsion bog'liqlik matritsasi⁴

Ko'rsatkichlar	lnIT	lnNFIT	lnGDP	lnATR	lnNIT	lnANW	lnIR
lnIT	1.000000						
lnNFIT	0.895929	1.000000					
t-statistika	5.704821						
ehtimolligi	0.0005						
lnGDP	0.966501	0.921170	1.000000				
t-statistika	10.65084	6.695076					
ehtimolligi	0.0000	0.0002					
lnATR	-0.807861	-0.501261	-0.671571	1.000000			
t-statistika	-3.876960	-1.638493	-2.563621				
ehtimolligi	0.0047	0.1400	0.0335				
lnNIT	0.356926	0.211579	0.235388	-0.636924	1.000000		

4 Muallif ishlanmasi.

t-statistika	1.080723	0.612297	0.685025	-2.336790			
ehtimoligi	0.3113	0.5573	0.5127	0.0477			
lnANW	0.972674	0.947409	0.994270	-0.668710	0.256902	1.000000	
t-statistika	11.84946	8.373305	26.30744	-2.543832	0.751864		
ehtimoligi	0.0000	0.0000	0.0000	0.0345	0.4737		
lnIR	0.625675	0.480436	0.688556	-0.508778	-0.026079	0.630741	1.000000
t-statistika	2.268571	1.549411	2.685573	-1.671560	-0.073787	2.298998	
ehtimoligi	0.0530	0.1599	0.0277	0.1332	0.9430	0.0505	

1-jadvaldagi ma'lumotlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, xususi korrelyatsiya koeffitsiyentlari orasida eng yuqori teskari bog'liqlik o'rtacha soliq stavkasi (lnATR) hamda jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i to'lovchilar soni (lnNIT) o'zgaruvchilari o'rtasida kuzatilgan. Ular o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsiyenti -0.636924 ga teng bo'lib, bu ikki ko'rsatkich o'rtasida teskari yo'nalishda kuchli bog'lanish mavjudligini anglatadi.

Bundan tashqari, yalpi ichki mahsulot (GDP) bilan o'rtacha nominal ish haqi (ANW) o'rtasidagi bog'liqlik juda yuqori bo'lib, ularning o'zaro korrelyatsiya koeffitsiyenti 0.994270 ga teng. Shuningdek, yalpi ichki mahsulot (GDP) va inflyatsiya darajasi (IR) o'rtasida ham sezilarli ijobiy bog'lanish mavjud bo'lib, bu koeffitsiyent 0.688556 ni tashkil etadi.

O'zgaruvchilar o'rtasidagi bunday zich bog'liqlik — ya'ni multikolinearlik — ularning modeldagi mustaqil ta'sirini kamaytiradi. Shu sababli, zich bog'liqlikka ega bo'lgan, lekin erksiz o'zgaruvchi sifatida baholangan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumi (IT) bilan bevosita aloqasi yo'q bo'lgan erkli o'zgaruvchilar modeldan chiqariladi.

Natijada, faqat statistik jihatdan muhim va mustaqil ta'sir ko'rsata oladigan o'zgaruvchilarni qamrab olgan ko'p omilli regression modelni shakllantirish maqsadga muvofiq bo'ladi (2-jadval).

2-jadval. Eviews dasturi asosida ko'p omilli regression va korrelyatsion tahlil natijalari⁵

Erksiz o'zgaruvchi: lnIT

Erkli o'zgaruvchilar	Koeffitsiyent	Standart xatolik	t-statistik	Ehtimoligi (P-qiyamat)
lnGDP	0.367359	0.097625	3.762983	0.0094
lnNFIT	0.304874	0.097234	3.135465	0.0202
lnATR	-2.233020	0.328843	-6.790541	0.0005
C	5.987236	1.216507	4.921662	0.0027
Determinatsiya koeffitsiyenti	0.992439	Bog'liq o'zgaruvchilarning o'rtacha qiymati		8.144312
Tug'irlangan determinatsiya koeffitsiyenti	0.988659	Bog'liq o'zgaruvchilarning standart chetlanishi		0.570421
Regressiyaning standart xatoligi	0.060747	Akaykening mezoni		-2.475021
Qoldiqlarni kvadrat yig'indisi	0.022141	Shvars mezoni		-2.353986
Maksimal o'xshashlik funksiyasining qiymati	16.37510	Xannan-Kuinn mezoni		-2.607795
F-statistikasi	262.5216	Darbin-Uotson statistikasi		2.553175
Ehtimoligi (F-statistikasi)	0.000001			

5 Muallif ishlanmasi.

Yuqoridagi keltirilgan hisob-kitoblarni bo'yicha quyidagi ko'p omilli regression model shakllandi:

$$\ln=5.987236+0.367359\ln\text{GDP}+0.304874\ln\text{NFIT}-2.233020\ln\text{ATR}+\varepsilon \quad (2)$$

Shakllangan modelda tug'irlangan determinatsiya koeffitsiyenti shuni ko'rsatadiki, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i (IT)ni 99 foiz modelda shakllantirilgan omillar yalpi ichki mahsulot (GDP), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni (NFIT) va o'rtacha soliq stavkasi (ATR)ga bog'liqdir. Qolgan 1 foiz esa hisobga olinmagan boshqa omillarga bog'liq hisoblanadi. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i (IT) ta'sir qiluvchi omillar hisoblangan yalpi ichki mahsulot (GDP), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni (NFIT) va o'rtacha soliq stavkasi (ATR)ni ta'siri darajasini koeffitsiyentni 5 foizlik muhimlik darajasida aniqlandi [21]. Regression modelining yalpi ichki mahsulot (GDP), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni (NFIT) va o'rtacha soliq stavkasi (ATR) koeffitsiyentlari P-qiyamatining ehtimolligi 0,05 kichik bo'lib, ushbu koeffitsiyentlar jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i (IT)ni o'zgarishiga ta'sir qilishini ko'rsatadi. Tuzilgan regression modelining Fisherning F-statistikasining P-qiyamatining ehtimolligi 0,05 dan kichik bo'lib, yalpi ichki mahsulot (GDP), jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni (NFIT) va o'rtacha soliq stavkasi (ATR) mustaqil o'zgaruvchi omillari birdan o'zgarishi bog'liq o'zgaruvchi hisoblangan jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i (IT)ga ta'sir qilishini ko'rsatadi [22,23].

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yalpi ichki mahsulot hajmini 1 foizga o'sishi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumi (IT)ni 0,36 foizga o'sishiga, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar sonining 1 foizga o'sishi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumi 0,30 foizga o'sishiga olib keladi. Biroq, o'rtacha soliq stavkasining 1 foizga o'sishi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumini 2,23 foizga kamayishiga olib keladi. Boshqa omillarni hisobga olmagan holda yalpi ichki mahsulot hajmi, jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i bo'yicha deklaratsiya topshirganlar soni va o'rtacha soliq stavkasini birgalikda 1 foizga o'sishi jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i tushumi ni 1.57 foizga pasayishiga olib keladi [24].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad soliqlarini prognoz qilishning nazariy-uslubiy asoslarini tadqiq qilish natijasida quyidagi xulosalar shakllantirildi:

Prognoz jarayonining ko'lamini, uning oldiga qo'yilgan maqsad va vazifalar iqtisodiy tizimning tabiatiga bevosita bog'liq bo'ladi. Rejali iqtisodiyotda prognoz o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, u aralash bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiy tizimdagi prognozdan tubdan farq qiladi. Prognozning maqsadi va vazifalari davlatning amaldagi iqtisodiy siyosatidan kelib chiqib belgilanadi va aynan shu jihati bilan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Soliq tushumlarini samarali prognoz qilish va rejalashtirish moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bir tomondan, soliq tushumlari hajmini asossiz ravishda yuqori belgilash byudjetga tushumlarni jalb qilishda amaliy muammolarga olib kelishi mumkin. Boshqa tomondan, past prognoz ko'rsatkichlari esa budjet tizimi daromadlarining xarajatlarga nisbatan yetarli darajada bo'lmasligiga, natijada byudjet mablag'larini sarflash samaradorligining pasayishiga olib keladi.

Shu sababli, mamlakat iqtisodiyotini, xususan soliq tizimini rivojlantirishda eng muhim yo'nalishlardan biri bu – soliqlarni makro va mikro darajada aniqlik bilan prognoz qilish hamda rejalashtirish tizimini shakllantirishdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Шередеко Е.В., Пинская М.Р. Прогноз поступлений налога на доходы физических лиц с учетом территориального размещения человеческого капитала. Журнал «Налоги и налогообложение» № 12. 2016 год. Стр. 928-938.
2. Королева Л.П., Ермошина Т.В. Анализ влияния норматива отчислений от налога на доходы физических лиц в бюджеты городских округов на уровень их бюджетообеспеченности и привлекательности (на примере городских округов субъектов Приволжского федерального округа РФ) // Налоги и налогообложение. – 2014. – №1. – С.7-22.
3. Коростелева В.В. Анализ факторов, влияющих на поступления налога на доходы физических лиц (на примере Ханты-Мансийского Автономного Округа-Югры) // Экономика и социум. – 2014. – №1-2 (10). – С. 13-21.
4. Пыльцина М.В., Казьмина А.Г., Оробинская И.В. Минимизация налога на доходы физических лиц с использованием вспомогательного способа // Финансы и кредит. – 2012. – №21(50).
5. Смирнова Е.Е. Эффективность администрирования налога на доходы физических лиц // Научное мнение. – 2015. – №2-3.- С. 37-40.
6. Колодин Д.М., Попков С.Ю. Проблемы перехода на зачисление НДФЛ по месту жительства налогоплательщика // Налоговая практика и практика. – 2008. – №29(317). – С. 43-50.

7. Черхарова Н.И. Построение вероятностной модели прогнозирования динамики налоговых поступлений на примере налога на доходы физических лиц // Известия Байкальского государственного университета. - 2010.- № 4.- С. 148-151.
8. Казьмин А.Г., Оробинская И.В. Анализ поступления налогов в бюджеты областей Центрально-Чернозёмного района // Финансы и управление. – 2012.- №1.- С.156-211.
9. Королева Л.П., Ермошина Т.В. Анализ влияния норматива отчислений от налога на доходы физических лиц в бюджеты городских округов на уровень их бюджетообеспеченности и привлекательности (на примере городских округов субъектов Приволжского федерального округа РФ) // Налоги и налогообложение. – 2014. – № 1. – С.7-22.
10. Кокин А.С., Едронов А.В. Применение корреляционно-регрессионного анализа в прогнозировании налоговых поступлений в бюджет субъекта федерации. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского, 2010, № 2 (1), с. 233–241.
11. Едронов А.В. Прогнозирование налога на доходы физических лиц в целях формирования среднесрочных бюджетов субъектов Российской Федерации финансы и кредит 47 (431) – 2010. стр. 19-26.
12. Rubin M. J., Peters L., Mantell N. Revenue forecasting and estimation. Handbook on Taxation. — New York: Marcel Dekker, 1999. 3 Tax Modelling for Economies in Transition.
13. Spahn P. V., Pearson M. (eds). — Hampshire: Macmillan Press, 1998. 4 Buck A. E. Public Budgeting. New York: Harper and Row, 1929.
14. Романова Н.А. Зарубежный опыт налогообложения доходов физических лиц//Журнал Проблемы экономики и менеджмента.2014. № 7 (35) стр. 50-53.
15. Костылева Л.В. Налогообложение как механизм регулирования неравенства населения // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. – 2011. – № 3 (15). – С. 66–77.
16. Терентьева С.Н. Сравнительная характеристика налогообложения физических лиц налогом на доходы в США и во Франции // Финансовый менеджмент. – 2005. –№ 2. – С. 78–91.
17. Ябурова Д.В. Недостатки и тенденции развития НДФЛ в РФ // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы. – 2014. – № 10. – С. 45–54.
18. Федеральный закон от 23.11.2020 № 372-ФЗ «О внесении изменений в часть вторую Налогового кодекса Российской Федерации в части налогообложения доходов физических лиц, превышающих 5 миллионов рублей за налоговый период»
19. Методики прогнозирования поступлений доходов в консолидированный бюджет Российской Федерации на очередной финансовый год и плановый период. Министерство финансов Российской Федерации, Федеральная налоговая служба. Приказ от 23 августа 2017 года N MMB-7-1/645.
20. Khudoykulov S.K., Babaev Sh.B. Directions for improving the process of forecasting the property tax of individuals// Web of scientist: international scientific research journal. ISSN: 2776-0979, Volume 3, Issue 6, June, 2022
21. S.K.Xudoyqulov. Soliqlarni prognoz qilishning zaruriy omillari va uning tamoyillari//“Xalqaro moliya va hisob” ilmiy elektron jurnali. № 3, iyun, 2018 yil
22. S.K.Xudoyqulov. Korxonalarda soliqlarni rejalashtirishni takomillashtirish masalalari. “Iqtisodiyot va ta’lim” ilmiy elektron jurnali. –T., TDIU, № 3, 2017 yil
23. Babaev Sh.B. Jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar bo'yicha tushumlarni prognozlashtirishda soliq riskini baholashni takomillashtirish. «Moliya va bank ishi» elektron ilmiy jurnal. - T.: BMA, № 2, 2020 yil.
24. Babayev Sh.B. Perfection of methodology of forecasting of tax revenues from physical persons: foreign experience. Theoretical & Applied Science. Philadelphia, USA, 2019. №04(72). (International Scientific Journal Theoretical & Applied Science Journal Impact Factor ESJI: 8.716). <http://t-science.org/>.- P. 526-531.
25. <https://review.uz/oz/post/gosbyudjet-na-2022-god-analiz-osnovnx-pokazateley>
26. <https://www.uzdaily.uz/uzc/2024-yilda-o%CA%BBzbekiston-yalpi-ichki-mahsuloti-11496-milliard-dollarini-tashkil-qildi/>
27. <https://www.imf.org/ru/Publications/FM/Issues/2020/04/06/fiscal-monitor-april-2020>
28. <https://translate.academic.ru/multicollinearity/en/ru/>. Regression tahlilda ikki va undan ortiq mustaqil (bog'liq bo'lmagan) o'zgaruvchilar o'rtasida yuqori korrelyatsiyadir.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
